

Hrvoje Stančić, Katharina Zanier (ur.), *Heritage Live. Upravljanje baštinom uz pomoć informacijskih alata*, Univerzitetna založba Annales, Koper, 2012., 148 str.

Zahvaljujući projektu Heritage Live – Oživjeti i doživjeti kulturnu baštinu (IPA projekt prekogranične suradnje Slovenija-Hrvatska 2007.-2013., SI-HR-1-1-008, <http://heritage-live.eu>) koji se bavio osposobljavanjem na području prepoznavanja, očuvanja, održavanja i promocije kulturne baštine slovensko-hrvatskog prekograničnog područja, 9. ožujka 2012. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zgrebu predstavljena je knjiga Heritage Live. Upravljanje baštinom uz pomoć informacijskih alata. Knjiga je produkt suradnje Filozofskog fakulteta u Zagrebu sa slovenskim Znanstveno-istraživačkim centrom Kopar Univerze na Primorskem.

Knjiga broji 148 stranica te se uz Predgovor i Uvod na početku, sastoji od šest većih tematskih cjelina (I.) Digitalizacija, (II.) Podatkovne baze i hipermedijski katalozi, (III.) Virtualna restauracija i virtualna stvarnost, (IV.) Dizajn i izrada mrežnih mjesta kulturne baštine, (V.) Upravljanje e-dokumentima i e-zapisima, (VI.) Pohrana i dugoročno očuvanje e-gradiva. Na kraju knjige nalazi se Mali rječnik englesko-hrvatsko-slovenskoga nazivlja, kao prijedlog

uspostavljanja stručne terminologije koja se u knjizi pojavljuje te indeks. Knjiga je tiskana 2012. godine u dva izdanja – na hrvatskom i na slovenskom jeziku. Tekst je popraćen slikama u boji koje potkrepljuju različite prikazane primjere i na taj način čitateljima vjernije dočaravaju tematiku knjige.

Zbog sve većeg utjecaja informacijsko-komunikacijske tehnologije u području zaštite i promocije kulturne baštine, knjiga započinje upravo poglavljem *Digitalizacija* u kojem Hrvoje Stančić najprije iznosi razloge digitalizacije kulturne baštine (npr. očuvanje izvornika, povećanje dostupnosti, upotpunjavanje fonda...) te zanimljive mogućnosti i dinamičnosti koje se javljaju kao njezina posljedica (npr. veća vidljivost i promocija kulturne baštine i njezinih nadležnih institucija, nove mogućnosti komunikacije s korisnicima, stvaranje virtualnih zbirki, virtualno ujedinjenje fizički razdvojenih artefakata...). Nadalje je prikazan i objašnjen proces provođenja digitalizacijskog projekta koji se sastoji od odabira i digitalizacije gradiva, obrade i kontrole kvalitete, zaštite, pohrane i prijenosa,

pregleda i korištenja te održavanje digitalnoga gradiva, a zatim su istaknute specifičnosti digitalizacije teksta, slike, zvuka te AV gradiva. S obzirom da kulturna baština obuhvaća i prostor, potpoglavlje Panorame i (stereo) fotogrametrija posvećen je upravo izradi panoramskih snimki, vrstama i specifičnostima panoramskih fotografija te mogućnostima koje nude u području digitalizacije i prezentacije kulturne baštine poput virtualnih šetnji. Spomenuti su poznatiji programi za izradu panoramskih fotografija te primjeri virtualnih šetnji (Granada virtual i Expo 2010 u Šangaju). Kao određeni oblik prijelaza između 2D fotografija i 3D modeliranja objašnjen je postupak stereofotogrametrije te je istaknuta razlika u panoramskim (fotoaparatu u centru te snimanje prostora oko njega) i stereofotogrametrijskim postupcima (objekt snimanja u centru koji se fotografira iz većeg broja pozicija oko njega). Poglavlje digitalizacija završava temom o 3D digitalizaciji kojom su ukratko predstavljene tehnologija 3D skeniranja te višestruke mogućnosti primjene skeniranja objekata kulturne baštine korištenjem 3D skenera poput vjerodostojnih prikaza objekata, objedinjenja fizički razdvojenih objekata, izrade 3D modela... Na samom kraju izdvojena su područja korištenja 3D digitalizacije od kojih su neka od njih arheologija, arhitektura, medicina, geografija i kartografija, očuvanje kul-

turne baštine i prirodnih dobara i zabavna industrija što ukazuje da će se 3D digitalizacija u skorijoj budućnosti sve više razvijati i koristiti.

Nakon prvog dijela, slijedi cjelina *Podatkovne baze i hipermedijski katalozi* u kojoj je na početku prikazana važnost katalogizacije kulturne baštine uz primjere korištenja baza podataka koje se odnose na kulturnu baštinu u Sloveniji, Hrvatskoj, Velikoj Britaniji i Italiji. Sljedeća dva potpoglavlja ove cjeline bave se trenutnim stanjem i razvojem digitalnih knjižnica s izdvojenim reprezentativnim primjerima poput Gutenberga te digitalnim arhivima koji se bave dugoročnim očuvanjem e-gradiva, ali o čemu ima više riječi u cjelinama knjige *Upravljanje e-dokumentima i e-zapisima i Pohrana i dugoročno očuvanje e-gradiva*. Informacije o mogućnostima i prednostima korištenja geografskih informacijskih sustava u okvirima baza podataka prirodne i kulturne baštine doznajemo u potpoglavlju *Digitalni katalozi i GIS*. Zatim slijede zanimljivosti o arhiviranju mrežnih izvora u istoimenom potpoglavlju u kojem su prikazani neki od kriterija u obliku pitanja prema kojima institucije zadužene za arhiviranje mrežnih stranica planiraju i provode taj postupak. Uz to izdvojeni su domaći (Hrvatski arhiv weba i DAMIR) i strani (The Internet Archive i PANDORA) primjeri arhiviranja mrežnih izvora. Na kraju, kao zaokruženje druge cjeline, nalazi

se članak Katharine Zanier Heritage Information Catalogue: primjer integrirane katalogizacije prirodne i kulturne baštine. Heritage Information Catalogue (HIC) predstavljen je kao produkt primijenjenog istraživačkog projekta Information Database of Natural and Cultural Heritage of the Slovene Mediterranean čiji je cilj bio razviti pilot-sustav za cjelovito katalogiziranje prirodne i kulturne baštine uz pomoć geografskih informacijskih sustava (GIS – predstavljeni u članku Digitalni katalozi i GIS). Prikazani su ciljevi ove baze podataka i njezina opća struktura te njezin doprinos u području istraživanja, obrazovanja, zaštite, turizma i drugih.

Treća veća cjelina ove knjige, *Virtualna restauracija i virtualna stvarnost*, u uvodnom dijelu obrađuje nekoliko područja iz kojih je vidljivo kako virtualna restauracija doprinosi popularizaciji kulturne baštine (primjerice: trodimenzionalna rekonstrukcija lica). Nadalje, sažetim prikazom razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija predstavljena je najnovija dimenzija Interneta – „Internet stvari“ – čiju povezanost s kulturnom baštinom Marija Matešić potkrepljuje projektima Google Art i Rome Reborn, koji su stvarajući upravo virtualnu stvarnost, otvorili još jedna vrata javnosti kulturnoj baštini svijeta. Također, istaknute su mogućnosti koje pružaju mobilne aplikacije i geolokacijski servisi koje bi organizacije koje se bave pov-

ijesnom i kulturnom baštinom trebale i dalje prepoznati i koristiti s obzirom na konstantan porast broja korisnika mobilnih aplikacija i geolokacijskih servisa. Na kraju ove cjeline predstavljen je digitalni arhiv fizičkih artefakata Cyark.

Najopširnije, četvrto poglavlje ove knjige, *Dizajn i izrada mrežnih mjesta* orijentirano je na važan aspekt promocije informacija, proizvoda i usluga na Internetu, a to je uspješna komunikacija s krajnjim korisnicima koja se temelji na njihovom korisničkom iskustvu. U kontekstu izrade mrežnih mjesta na kojima bi se prezentirala povijesna i kulturna baština također je potrebno uzeti u obzir sve elemente kvalitetnog dizajna web stranice koji moraju privući i zadržati korisnike te im omogućiti pristup traženim informacijama. Među tim elementima istaknuti su vizualizacija podataka, informacijska arhitektura, sustavi za pretraživanje, kredibilitet, pristupačnost i upotrebljivost mrežnog mjesta. Uzimajući u obzir značajke i važnost navedenih elemenata, organizacije koje se u području kulturne baštine bave izradom web stranica, moći će sa svojim korisnicima omogućiti pozitivna iskustva i time ojačati svoje poslovanje na tom području.

Peta i šesta cjelina, *Upravljanje e-dokumentima i e-zapisima te Pohrana i dugoročno očuvanje e-gradiva*, bave se temom upravljanja, pohrane

i dugoročnog očuvanja e-gradiva. Najprije su definirani elektronički informacijski sustavi – sustavi za upravljanje elektroničkim dokumentima, sustavi za upravljanje elektroničkim zapisima i sustavi za upravljanje korporativnim sadržajima, a zatim slijede potpoglavlja posvećena svakom od njih. Uočavajući razlike između navedenih sustava i njihove značajke, institucije nadležne za kulturnu baštinu koje između ostalog imaju digitalizirane sadržaje mogu na ispravan način pristupiti njihovom upravljanju i očuvanju. Obradena je i problematika dugoročnog očuvanja e-gradiva u kojoj je najveća pažnja posvećena konceptu e-originala i potrebi promijenjene paradigme poimanja originala u elektroničkoj okolini. Također, istaknuta je važnost planiranja procesa dugoročnog očuvanja e-gradiva s obzirom na njegove specifičnosti i brz razvoj tehnologije. Ova cjelina

završava primjerima nekoliko projekata i normi koji mogu poslužiti kao polazišne točke planiranja procesa dugoročnog očuvanja e-gradiva.

Knjiga *Heritage Live. Upravljanje baštinom uz pomoć informacijskih alata* prikaz je recentnog stanja u području očuvanja i promocije kulturne baštine na nacionalnoj i svjetskoj razini. Ovo mlado područje ima veliki potencijal daljnjeg razvoja samo uz pomoć interdisciplinarnog interesa i znanstvenog pristupa području povijesne i kulturne baštine. Uz prepoznavanje i korištenje neprestano novih mogućnosti koje pruža moderna tehnologija, zaštitu i prezentaciju kulturne baštine čeka samo svijetla budućnost, posebice u području istraživanja, obrazovanja, razvoja i promocije turizma, ali i u pristupu šire javnosti bogatstvu koje ona pruža.

Ana Garić

Eugène Loos, Leslie Haddon, Enid Mante-Meijer (ur.), *Generational Use of New Media*, Ashgate, England, 2012., 236 str.

Knjiga *Generational Use of New Media* ispituje i pojašnjava suprotnosti između mladih i starijih ljudi, koji predstavljaju različite generacije, te njihovo korištenje novih medija koje susreću u svakodnevnom životu. Istražujući različite pretpostavke o korištenju ili sprem-

nosti na korištenje novih medija mladima i starijim korisnicima, ova knjiga kritički analizira jaz za koji se pretpostavlja da postoji između ove dvije kategorije korisnika. Knjiga je tematski organizirana i nudi komparativne analize generacijskog korištenja novih medija i tehnolog-

ija te prezentira rezultate najnovijih istraživanja i bogat empirijski materijal koji je prikupljen u zemljama Europske Unije, Sjedinjenim Američkim Državama te Hong Kongu. Na taj način odražava stanje u društvenim praksama te progovara o praktičnim implikacijama izgradnje boljeg informacijskog društva.

Urednici ove knjige su Eugène Loos, Leslie Haddon i Enid Mante-Meijer. Eugène Loos je profesor Old and New Media in an Ageing Society na Odjelu za komunikacije znanosti na Sveučilištu u Amsterdamu, Nizozemska, i ko-urednik 'The Social Dynamics of Information and Communication Technology'. Također je i član istraživačkih škola ASCoR (Amsterdam School of Communication Research) te Netherlands Institute of Government.

Leslie Haddon je istraživač i suradnik predavač na Odsjeku za medije i komunikacije, London School of Economics and Political Sciences, Velika Britanija te ko-urednik 'The Social Dynamics of Information and Communication Technology'. Objavio je veliki broj radova te surađivao na mnogobrojnim projektima.

Enid Mante-Meijer je professor emeritus na Utrecht School of Governance, Nizozemska i ko-urednik 'The Social Dynamics of Information and Communication Technology'.

Jedno od ključnih pitanja na koje autori ove knjige žele dati odgovor jest možemo li svim korisnicima interneta uopće zajamčiti istu percepciju digitalnih informacija te informacija koje dolaze kroz „nove medije“? Na ta pitanja, autori daju odgovore kroz već ranije spomenuta empirijska i praktična istraživanja.

Naime, često je spominjana opće-prihvaćena činjenica da su generacije homogen entitet te da među njima nema nikakve razlike, posebno ne u percepciji digitalnih informacija. Autori svojim istraživanjima žele pokazati da postoje jasne razlike među njima te ih nazivaju nazovima poput „digital natives“ tj. oni koji su se rodili u digitalnom dobu te „digital immigrants“, korisnici koji su prihvatili tu kulturu u svom životu, iako nisu s njome odrasli.

Prvi dio: *Young People Using New Media*

U prvom dijelu knjige naziva 'Young People Using New Media' nalaze se četiri rada koja se bave tematikom mladih, njihovih obitelji te načinom na koji digitalne navike djece u obitelji utječu na njihov odnos s roditeljima, a zadnji rad, četvrti rad, bavi se tematikom medijske pismenosti studenata, prema redosljedu: 'Parental Mediation of Internet Use: Evaluating Family Relationship'/'Roditeljsko posredovanje pri korištenju interneta:

Evaluacija obiteljskih odnosa?/ autor kojega je Leslie Haddon; 'Teenagers, the Internet and Morality'/ 'Mladi, internet i moralnost', autorice Joke Bauwens; 'Family Dynamics and Mediation: Children, Authonomy and Control'/ 'Obiteljska dinamika i posredovanje: Djeca, samostalnost i kontrola'/ skupa autora koji čine Gustavo Cardoso, Rita Espahna i Thiago Lapa, te 'Digital Natives: Discourses of Exclusion in an Inclusive Society'/ 'Digitalni domoroci: Diskursi isključenosti u uključenom društvu'/ autora Davida Herolda. Prvi dio knjige obilježavaju studije provedene u EU i Hong Kongu.

Poglavlje 1. (str. 13-30)

'Parental Mediation of Internet Use: Evaluating Family Relationship'/ 'Roditeljsko posredovanje pri korištenju interneta: Evaluacija obiteljskih odnosa'/ Leslie Haddon

Proces digitalizacije društva neosporno je utjecao i na obitelj, posebno na obiteljske odnose. Obitelj mijenja svoju dinamiku, od patrijarhalne, u digitalnom dobu, sve se češće pretvara u otvorenu zajednicu, a odnosi među članovima postaju otvoreniji, spremniji na suradnju i intimniji. Ono što je svakako pod velikim povećalom u ovakvim procesima je količina kontrole koju roditelj ima u tako ot-

vorenoj zajednici nad djetetom. Jer, na internetu je sve dostupno i svi mogu biti što god požele, a fenomeneni poput „lažnog predstavljanja“, online zlostavljanja i nekih težih oblika socijalog ponašanja, postaju lako dostupni djetetu.

S tim rizicima na umu, prvo poglavlje prvog dijela knjige donosi rad autora Leslieja Haddona koji u svom radu pri evaluaciji obiteljskih odnosa koristi EU Kids Online anketu. Anketa koja ispituje rizike s kojima se dijete suočava pri pristupanju internetu, provedena je u 25 zemalja Unije, unutar domova ispitanika-djece i roditelja.

Varijable koje je Haddon analizirao obuhvaćaju: aktivno sudjelovanje roditelja dok dijete koristi internet, aktivno zaštićivanje djeteta od potencijalnih opasnosti na internetu (razgovorom, objašnjenjima, rješenjima opasnih situacija), roditeljska restrikcija (roditelj postavlja zabrane za korištenje interneta), roditeljski nadzor nad djetetom, tehnička kontrola djetetovog ponašanja na internetu (roditelj koristi „softwer“ za zabrane na internetu)

Iz tih varijabli, proizišle su tehnike roditeljskog posredovanja pri djetetovom korištenju interneta, a anketa je mjerila upravo njihovu uspješnost.

Dobiveni rezultati pokazuju, a autor zaključuje kako su odnosi u

obitelji tj. roditeljsko posredovanje djeci pri korištenju interneta općenito ocjenjeni kao pozitivni i od velike pomoći, djeca ih cijene te su voljna poslušati roditeljski savjet i pomoć pri upotrebi „novih medija“: gotovo 2/3 ispitane djece ocijenilo kako im roditeljska pomoć pri korištenju interneta mnogo ili barem malo pomaže.

Istraživanje je pokazalo i da 7 od 10 roditelja razgovara sa svojom djecom o upotrebi interneta i temama kao npr. kako evaluirati web-stranice, online sigurnost te kako se ponašati u opasnim situacijama. Također, istraživanje je pokazalo i činjenicu da su roditeljske zabrane za djecu na internetu puno jače u dobi od 9 do 12 godina, te da roditelji najčešće pregledavaju /blokiraju sadržaj/ koji ta dobna skupina na internetu pregledava (59% /73%/ roditelja) te da 2/3 djece misli kako im roditelji znaju puno više o njihovom ponašanju na internetu nego što to javno govore.

Istraživanje je pokazalo i područje rizika za djecu- seksualno uznemiravanje putem interneta. Naime, samo 1/5 roditelja znala je da im je dijete dobilo poruku takvog sadržaja, a samo 25% njih znalo je da im je dijete zlostavljano ili uznemiravano te da su djeca spremnija razgovarati i uznemiravanju („bullyingu“) nego o online seksualnom zlostavljanju.

Poglavlje 2. (str. 31-48)

‘Teenagers, the Internet and Morality’/’Mladi, internet i moralnost’/Joke Bauwens

Značajna uloga interneta kao medija u odrastanju maloljetnika dovela je do zaključka kako se cijela današnja kultura mladih oblikuje putem njihovih interakcija i aktivnosti na internetu. Danas internet oblikuje kulturu djece i mladih, oblikuje njihove stavove, vrijednosti i ponašanje. Koliko je pretpostavka da su mladi danas potpuno „ogrezli“ u internet te da nemaju nikakvih moralnih stajališta i vrijednosti točna, pokazuju nam rezultati istraživanja prikazanog u ovom poglavlju.

Autorica Joke Bauwens koristi i uspoređuje podatke belgijskog kvalitativnog panel istraživanja na temu „Teens and ICT: Risks and Opportunities“ (TIRO) koje se provodilo od 2006. do 2008. na mladima od 12 do 18 godina. Istraživanje se provodilo prije velikog proboja društvenih mreža, a mladi su se u to vrijeme koristili Microsoftovim „MSN“-om i „chat roomovima“. Anketa je sadržavala pitanja za mlade i njihove roditelje o različitim metodama restrikcije i pravila ponašanja na internetu. Raskorak između rezultata odgovora koje su dali tinejdžeri i roditelji ukazuje na problem u shvaćanju što je dozvoljeno na internetu, a što zabranjeno: 51,7%

roditelja reklo je da svojoj djeci re-dovito brane „chat roomove“, dok je samo 21,4% djece to shvatilo kao zabranu, a 40,1% roditelja reklo je da svojoj djeci potpuno zabranjuje pristup internetu, dok je svega 13% djece to shvatilo kao disciplinsku metodu. Također, istraživanje je pokazalo da je znatno velika grupa tinejdžera potpuno ignorirala roditeljsku zabranu korištenja interneta dok su sami kod kuće.

Intervjui s tinejdžerima su pokazali i kako su djeca svjesna te do određene mjere shvaćaju roditeljsku brigu oko opasnosti na internetu, a u razgovorima u fokus-grupama pokazali su također i strah od tehnologije – strah da će tehnologija prevladati svijetom. Razgovori u fokus-grupama također pokazuju kako tinejdžeri imaju loše mišljenje o vršnjacima koji su ovisni o internetu, koji nikad nisu „offline“ u „chat roomovima“.

Autorica na kraju zaključuje kako, kada se radi o moralnoj pismenosti, mladi ljudi (ipak) odlučuju o tome kako će se ponašati na temelju ranije usađenih moralnih vrijednosti koje nose iz obitelji, te se na temelju tih vrijednosti ponašaju kada se radi o etničkim pitanjima i pitanjima vlastitog identiteta. Roditelji su sve svjesniji svoje uloge u moralnom odgoju svoje djece i svjesni su da prenašaju na njih vrijednosti što je dobro a što loše ponašanje na internetu. Djeca su, s druge strane, svjesna uloge

svojih roditelja kao „moralnih stupova“ svoje obitelji, iako ih smeta stalan roditeljski nadzor i kontrola. Također, koliko god željeli pobjeći od svojih roditelja, ipak tijekom druženja s vršnjacima referiraju se na moralne vrijednosti i vlastiti identitet koji proizlazi iz obitelji. Istraživanje je pokazalo kako se (ipak) moralan identitet svake osobe, čak i u ovom digitalnom otuđenom dobu, uči u obitelji.

Poglavlje 3. (str. 49-70)

‘Family Dynamics and Mediation: Children, Autonomy and Control’/‘Obiteljska dinamika i posredovanje: Djeca, samostalnost i kontrola’/Gustavo Cardoso, Rita Espanha, Thiago Lapa

Slika modernog obiteljskog života koji se odvija ispred i oko ‘elektroničkog kamina’ danas predstavlja sliku moderne obitelji koja se drastično promijenila pod utjecajem novih medija i komunikacijskih tehnika. Možemo sa sigurnošću tvrditi kako je razvoj komunikacijskih tehnika utjecao i na obiteljsku dinamiku, a posebno na njezine najmlađe sudionike- djecu i mlade. Nove socijalne i medijske realnosti prvi su zapravo prihvatili mladi, odrastajući u realnosti prepunoj izbora- komunikacijskih, informacijskih, zabavnih. Intuitivno prihvaćajući i učeći nove vještine, postali su ‘digitalni domoroci’ (engl.

digital natives) – naučili su kako maksimalno iskoristiti povezanost različitih medijskih realnosti te kako upravljati s različitim medijima u isto vrijeme. Stoga, dinamika odnosa u obitelji više nikako nije ista.

Autori svojim radom žele pokazati kako industrijski model ‘masovne komunikacije’ u društvu polako, ali sigurno zamjenjuje ‘model umrežene komunikacije’ – medijski izvori su umreženi a samim time i cijelo društvo koje se njima koristi. Također, posljednjih se godina, kod mlade populacije jasno može vidjeti prelazak iz javne sfere života u privatnu- obitelji se više ne okupljaju da bi zajedno gledale TV, već se život tinejdžera odvija u privatnosti njihovih mladenačkih soba i ispred računalnog ekrana. Prodor medija u svakodnevni život djece, ostavio im je posljedice na organizaciju slobodnog vremena, rekreacije pa i učenja – djeca koristeći Facebook, MySpace, MSN ili SMS-poruke slave različitost životnih stilova i osobnu ekspresiju.

Upliv medija u svakodnevni život utjecao je i na percepciju roditelja- mladi ih danas percipiraju kao ‘digitalne imigrante’ (engl. digital immigrants) koji govore zastarjelim jezikom, jezikom ‘pred-digitalnog doba’, a upravo ih ti ‘imigranti’ pokušavaju podučiti kako govoriti jedan posve novi jezik- jezik novih medija.

Analiza obiteljske dinamike pod utjecajem novih medija (interneta, TV-a, mobilnih telefona i računalnih igrice) i kakav utjecaj oni imaju na odnose roditelj-dijete, upravo je tema istraživanja koje su proveli autori Cardoso, Espahna i Lapa. Analiza odnosa bazirana je na online anketi provedenoj u Portugalu, na ispitanicima u dobi od 9 do 18 godina, tijekom proljeća 2006. godine. Autori su htjeli pokazati koliko da li se i u kojoj mjeri konflikti u obitelji događaju pod utjecajem novih korištenja novih medija.

Istraživanje je pokazalo kako se obiteljski konflikti najčešće vode oko vremena provedenog u korištenju novih medija, pogotovo interneta – gotovo 44, 8% ispitanika je izjavilo da je to najčešći uzrok svađa, i to uglavnom sa ženskim dijelom mlade populacije (47, 2% djevojaka je izjavilo kako se najčešće sa svojim roditeljima raspravlja upravo o tom pitanju, za razliku od 42, 9% dječaka). Jednako zanimljiv podatak je da najmlađa ispitana skupina (od 9 do 12 godina) uopće nije imala konflikte oko tog pitanja. Online kupnja i otkrivanje osobnih podataka najčešće su restrikcije kojih su se mladi pridržavali (u 41% slučajeva), no gotovo je 43% djece izjavilo kako nemaju izričitih zabrana ponašanja na internetu.

Podaci s područja korištenja mobilnih telefona pokazuju da se najviše

obiteljskih svađa događa zbog pretjerane uporabe mobilnih telefona, tj. zbog količine novca koje djeca troše na taj medij. Također, u tom području opet prednjače djevojčice, njih gotovo 27, 8% posto.

Razumljivo, i na području korištenja računalnih igrica, najviše je obiteljskih konflikata oko vremena provedenog u igri, no u ovom dijelu ipak prednjače dječaci, njih 41, 5 %, za rliku od 20% djevojčica.

Analiza odnosa pod utjecajem TV-a kao medija pokazala je da je najviše sporna upravo količina vremena koje dijete provede gledajući televiziju (29, 1%). No, zanimljiv je i podatak da je gotovo 59% djece izjavilo kako imaju potpuno kontrolu nad sadržajima koje na TV-u prate, a jedino veću kontrolu od njih imali su očevi (65, 3 %), za razliku od majki koje su izjavile da imaju najmanje kontole nad sadržajima.

Upotreba interneta ili TV-a je sve manje sredstvo roditeljske kontrole, što znači da se model moći unutar obitelji pomalo premješta s patrijarhalnog prema demokratskom modelu otvorene obiteljske komunikacije. Odnosi roditelj-dijete zasnivaju se na povjerenju i pregovaranju oko važnih obiteljskih pitanja - 60% djece/mladih izjavilo je kako se u njihovim obiteljima gotovo uvijek otvoreno raspravlja o osjećajima i problemima te zajedno dolazi do

rješenja) To stvara sliku moderne demokratske obitelji u kojoj se prakticira otvoreni dijalog, a problemi se iznose javno.

No, ipak ostaje činjenica da se kao posljedica sve većeg upliva medija u svakodnevni život djece, javljaju obiteljski konflikti upravo oko korištenja tih isth medija.

Poglavlje 4.(str. 71-88)

‘Digital Natives: Discourses of Exclusion in an Inclusive Society’/’Digitalni domoroci: Diskursi isključenosti u uključenom društvu’/David Herold

Prvi dio ove knjige završava istraživanjem na temu ‘Digital Natives: Discourses of Exclusion in an Inclusive Society’/’Digitalni domoroci: Diskursi isključenosti u uključenom društvu’/ Davida Herolda.

U proteklih dvadesetak godina, tehnologija je potpuno promijenila svijet. Brzina i lakoća prijenosa informacija te njihova dostupnost, promijenili su način interakcije među ljudima. Ovo poglavlje će pokazati da, umjesto uključenosti i društvo, neznanje i stavovi vezani za upotrebu tehnologije vrlo lako mogu korisnika stajati potpune isključenosti iz tog društva. Nasuprot tome, tehničko znanje o upotrebi informacijskih tehnologija stvara osjećaj ‘ekskluziviteta’.

Autor David Herold se u ovom radu fokusirao na medijsku pismenost hongkonških studenata koji pripadaju ‘digitalnoj generaciji’, ‘Google generaciji’ ili ‘digitalnim domorocima’. Pristup informatičkoj tehnologiji danas je vrlo jednostavan, a mnoge su institucije, poput obrazovnih, uvele IT tehnologije u svakodnevni rad sa studentima. Online vizualizacije, digitalna pohrana podataka, interaktivni prostor (...) postali su uobičajeni dio obrazovanja. Internet se percipira kao mjesto na kojem mladi ljudi mogu izraziti svoju kreativnost i osobnost, zajedno stvarati video sadržaje, koristiti blogove i društvene mreže s nevjerovatnom lakoćom i gotovo intuitivno, dok se starijim ljudima zamjera tehničko neznanje IT tehnologija te se samim time sami isključuju iz digitalnog društva. Smatra se da za mlade ljude tehnologija više nije alat kojim svjesno upravljaju, već postaje način života, za razliku od ‘digitalnih imigranata’ za koje ta ista tehnologija postaje predmet višegodišnjeg izučavanja.

Smatra se također da ‘digitalni domoroci’, mladi između 15 i 25 godina, vještine upravljanja modernom tehnologijom uče ‘osmozom’ te da bez ikakve upotrebe priručnika ili uputa za korištenje lako manipuliraju s nekoliko medijskih izvora odjednom. No autor svojim istraživanjem dokazuje up-

ravo suprotno- današnji studenti samo misle da znaju mnogo o tehnologiji, dok direktne studije pokazuju upravo suprotno- nedostatak tehničkih vještina i opću nezainteresiranost za učenje istih. Istraživanje koje donosi autor provedeno je na hongkonškom Politehničkom studiju, na 160 studenata koji su pohađali dva preddiplomska kolegija od siječnja 2008. do travnja 2011. godine. Unatoč uspjehu koji su postigli na kolegijima, autor je uočio da gotovo svim studentima nedostaju bazične tehničke vještine korištenja računala. S obzirom da se radi o studentima digitalne generacije, iznenađenje rezultatima istraživanja je bilo tim veće, a neke je studente trebalo čak i dodatno podučavati u korištenju računala. Autor opisuje do koje mjere ide tehničko neznanje korištenja računala – naime u 90% slučajeva, autor je morao sam pripremiti računalo za studentske prezentacije. Studenti su pokazali i probleme pri korištenju osnovnih programa, poput Microsoft Office paketa, neznanje u korištenju prava privatnosti na internetu, te značajan manjak kritičkog promišljanja o izvorima podataka na internetu (preko 80% studenata svoje je prezentacije baziralo na tri ili manj izvora informacija, i to prva tri koja su se našla na Google tražilici).

Činjenica koja je autora najviše zapanjila je da studenti nisu pokazali

apsolutno nikakvu zainteresiranost za učenje osnovnih znanja upravljanja računalom, pa čak i kada im se jasno demonstriralo iste. Dapače, većina ih je odbila učiti, pod naivnom pretpostavkom da im takve tehničke vještine nisu potrebne.

Autor na kraju zaključuje da su zapravo sami stavovi ti koji studente onemogućavaju da se puno informatički obrazuju i tako postaju punopravni nositelji naziva koji im se pridodaje – ‘digitalni domoroci’. Potpuno nezainteresirani za učenje, iako rođeni u digitalnom društvu, sami sebe iz njega isključuju upravo svojim negativnim stavovima. Također, autor dolazi do zaključka kako, umjesto da dvije grupe današnjih korisnika interneta i novih medija – ‘domoroci’ i ‘imigranti’ budu potpuno suprotni u ponašanju prilikom korištenja istih, razlikuju se samo u stavovima prema tehnologiji- jedni su potpuno nezainteresirani za razliku od drugih. Stoga je vrijeme, zaključuje autor, da se redefinira pojam ‘uključenosti’ u digitalno društvo, jer niti mlada niti starija populacija ne posjeduje nužne vještine da bi se smatrala dijelom umreženog društva.

Drugi dio: *Barrier Free Information for Older People*

Drugi dio knjige čine tri poglavlja: ‘Being the Oldest Old in an Shifting Technology Landscape’/‘Biti Najstariji Stariji u Promjenjivom

Tehnološkom Okruženju’/, autora Jan-Erika Hagberga; ‘Modeling Older Adults for Website Design’/‘Pripremanje Starijih Odraslih za Dizajn Web-Stranica’/, autorica Dane Chisnell i Janice (Ginny) Redish; te ‘The Ticket Machine Challenge: Social Inclusion’/‘Izazov Stroja za Ulaznice: Socijalna Inkluzija’/ skupine autora G. Schredera, K. Siebenhandl, E. Mayr i M. Smuca.

U drugom dijelu prezentirane su studije iz Švedske, SAD-a i Austrije, s glavnim fokusom na to koliko novi mediji mogu utjecati na uklanjanje svih mogućih informacijskih barijera za stariju populaciju te im tako omogućiti socijalnu inkluziju. Drugi dio knjige fokusira se na teškoće na koje starija populacija nailazi pri aktivnom sudjelovanju i informacijskom i multimedijalnom okruženju.

Poglavlje 5. (str. 89-106)

‘Being the Oldest Old in an Shifting Technology Landscape’/‘Biti Najstariji Stariji u Promjenjivom Tehnološkom Okruženju’/Jan-Erik Hagberg

Ovo poglavlje knjige bavi se najstarijom populacijom – ljudima koji imaju 80, 90 pa i 100 godina, ljudima koji su živjeli dugo te imaju još nekoliko godina života ispred sebe. To su ljudi koji su tijekom svojeg života nekoliko puta doživjeli fundamentalne društvene promjene, ljudima

koji su doživjeli tehnološke promjene nekoliko puta u životum, ljudima koji su se prilagodili promjenama nakon promjena. Ti ljudi danas žive u istom tehnološkom okolišu kao i svi ostali, u okolišu koji se iz dana u dan nepovratno mijenja.

Fokus autora ovog rada je na upotrebi tehnologije u svakodnevnom životu. Pri tome se autor odnosi na tehničke objekte i stvari koje korisnici upotrebljavaju za svakodnevne poslove po kući, u slobodno vrijeme ili da bi komunicirali s drugima. Autor koristi podatke dobivene kvalitativnim studijama provedenim u dva različita dijela Švedske- Norrköpingu, industrijskom dijelu te Ydreu, ruralnom dijelu pokrajine Östergötland u Švedskoj. Istraživanja su provedena na 80 žena i muškaraca u dobi od 55 do 95 godina, u razdoblju od 2006. do 2010. godine, a cilj je bio rekonstruirati njihovu tehno-biografiju. Autor je promatrao tri dimenzije pojma 'najstariji stariji'- biološku dob ispitanika, društvenu dob te generacijski identitet.

U svojim raspravama, autor pretpostavlja da se kod starijih osoba postoji korelacija između njihovog procesa starenja i društvenih normi i ponašanja starije generacije.

No, razlike među starijom populacijom, otkrio je autor, su prilično velike, ovisne o crtama osobnosti, osobnim interesima te uvjetima u

kojima osoba živi. Istraživanja su pokazala veliku polarizaciju među starijom populacijom- kako Švedani starije drugačije u odnosu na to u kojem tehnološkom okruženju žive. U dinamičnim uvjetima gradskih sredina, u kojima ljudi rano usvajaju nove tehnologije ili usluge, stariji korisnici su uključeni u društvo, prihvatili su nove tehnologije te je proces starenja znatno drugačiji od onih u ruralnim sredinama, u ovom slučaju je to Ydre. Ovdje Hagberg postavlja i dva moralna pitanja - trebaju li najstariji stariji korisnici zadržati svoju rutinu i ne prilagoditi se novom društvu, tj. ne učiti nove informatičke vještine; te na koji način možemo podržati najstarije starije ukoliko žele usvojiti nova znanja. Autor smatra da osobi koja je prošla sve svoje životne faze mora biti omogućen pristup tehnologiji koja će joj omogućiti aktivno sudjelovanje u modernom društvu, no pitanje je ICT industrije i agencija kako će se tome prilagoditi.

Poglavlje 6. (str. 107-128)

'Modeling Older Adults for Website Design'/'Dizajn Web-Stranica za Stariju Populaciju'*Dana Chisnell, Janice (Ginny) Reddish*

U ovom poglavlju sutori donose praktične smjernice koje bi web dizajneri trebali imati na umu prilikom kreiranja internet stranica za stariju populaciju. Autori također donose model za razumijevanje različitosti

među starijom populacijom te upute za inkluzivni dizajn koji služi čovjeku, ne obrnuto.

Nekoliko je razloga zašto bi se trebala obratiti posebna pozornost starijoj populaciji prilikom izrade web-stranica: broj starijih članova našeg društva svakim se danom povećava; starija populacija ima ekonomsku moć i mnogi od njih su dio digitalnog društva te žele jednostavnu i upotrebljivu tehnologiju; starenje pogađa sve nas, a dizajn za stariju populaciju može biti od pomoći svim generacijama.

Procjene pokazuju da će očekivana životna dob do 2050. godine u SAD-u biti između 89 i 94 godine za žene i 83 do 86 godina za muškarce, a poseban trend rasta starije populacije zabilježen je u Aziji. Osim što su aktivni u digitalnom društvu, stariji građani imaju dovoljnu ekonomsku moć da ih se smatra ozbiljnim potrošačima. Mnogi od njih više ne žive u istim kućanstvima sa svojom djecom, otplatili su hipoteke i ostala dugovanja, žive skromnije te im ostaje više novca kojeg obično troše na darove za unučad. Danas su stariji građani skeptični i analiziraju mnogo više od mlađe populacije, traže vrijednost za novac i ne zadovoljavaju se površnošću dizajna, komunikacije i informacija. Mnogo čitaju i nisu zadovoljni izgledom i sadržajima brojnih web-stranica. Podaci pokazuju da je 2009. godine u SAD-u, broj

korisnika interneta u dobi od 50 do 64 bio 70%, dok je onih u dobi iznad 64 godine bilo gotovo 34%. Također, populacija iznad 50 godina, najbrže je rastuća populacija korisnika društvene mreže Facebook.

Autori su ovim radom željeli ukazati na činjenicu kako i među starijom populacijom postoje velike razlike- i dok su jedni vršnjaci potpuno pokretni, vitalni i aktivni, drugi su pak, u istim godinama, potpuno nepokretni, bolesni, ili s invaliditetom. Dob je stoga, više ili manjem samo stvar brojke. No, neke su činjenice ipak neosporne prilikom starenja: pogoršava se vid i sluh, a i kratkotrajno pamćenje se smanjuje.

Imajući to na umu, današnji dizajn je potpuno neadekvatan za većinu starijih korisnika interneta, stoga su Chisnell i Reddick razvile vlastiti model procjene sposobnosti starijih korisnika- '4As model'- model koji prema varijablama kao što su dob, sposobnost, vještine i stavovi prema korištenju interneta, služi web-dizajnerima kao alat za procjenu korisnika i izradu posebnog modela web-stranice prema samom korisniku.

S obzirom na rezultate procjena korisnika, autorice donose i neke općenite smjernice kojih bi se trebali web dizajneri pridržavati pri kreiranju i osmišljavanju web stranica:

1. Koristiti konvencionalne elemente interakcije

2. Jasnije prikazati elemente s poveznicama i bez
3. Elemente s poveznicama bolje istaknuti na stranici i povećati kako bi korisnici lakše došli do njih
4. Smanjiti vertikalno „scrollanje“ stranice prema dolje, omogućiti horizontalno kretanje po stranici
5. Omogućiti pravilno korištenje tipke „Natrag“
6. Dati korisniku maksimalnu kontrolu nad korištenjem stranice
7. Omogućiti jasan odgovor korisniku prilikom njegovih akcija na stranici
8. Omogućiti „feedback“ korisniku na vizualan i druge načine
9. Omogućiti jasno vidljivu strukturu stranice
10. Jasnije definirati kategorije i rubrike na samoj stranici
11. Implementirati najjednostavniju moguću hijerarhiju informacija
12. Uključiti mapu stranice i poveznicu do nje na svaku podstranicu
13. Omogućiti lako pregledavanje stranice (jednostavnost ikona, manje teksta, bolja organizacija vizualnih elemenata...)
14. Tekst na stranici mora biti lako čitljiv (koristiti veći i drugačiji font naslova, rubrika, teksta)
15. Vizualno grupirati teme istog sadržaja na stranici
16. Omogućiti bolji kontrast pozadine i teksta
17. Adekvatno koristiti „prazan ili bijeli prostor“ (korisnicima mora biti jasno nalazi li se nešto više u praznom prostoru ili ne)
18. Omogućiti jednostavniju pretragu informacija po stranici
19. Tekstovi na stranici moraju biti prilagođeni publici koja ih čita te svrsi
20. Izbaciti računalni žargon te koristiti jezik prilagođen korisnicima

Slijedeći ova pravila dizajna i organizacije informacija, starijim korisnicima, a i ne samo njima, se može znatno olakšati upotreba interneta.

Poglavlje 7. (str. 129-150)

‘The Ticket Machine Challenge: Social Inclusion’/‘Izov Stroj za Ulaznice: Socijalna Inkluzija’/ *Guenther Screder, Karin Siebenhandl, Eva Mayr, Michael Smuc*

Posljednjih godina mnoge su željezničke postaje, želeći smanjiti broj radnih sati svojih zaposlenika, uvele automatiziranu za prodaju karata, putem strojeva.

Upravo predmet istraživanja u ovom poglavlju jest kako se uvođenje automata za prodaju karata u sklopu austrijskog željezničkog prijevoznika (‘Oesterreiche Bundesbahnen’ te koje su bile posljedice za korisnike.

'InnoMat' istraživanje je provedeno 2008. godine u suradnji sa Sveučilištem u Beču, u sklopu odijela koji se bavi istraživanjem prirodnih resursa i znanosti o životu, a povod je bila smanjena upotreba automata, posebno kod starije populacije. Dva dana u tjednu, na željezničkim postajama u Badenu i Beču, ukupno je promatrano i ispitano 50/56 korisnika tijekom upotrebe automata, a intervjuima je ispitano zadovoljstvo korisnika radom i upotrebom automata.

Istraživanje je pokazalo da je korištenje automata za stariju populaciju predstavljalo velik problem, posebice zbog nejednostavnosti upotrebe samog aparata- gotovo njih 31% radije je kupovalo željezničke karte u prodavaonici karata.

Uzimajući u obzir sve fizičke nedostatke austrijskih starijih građana (slab vid, sluh, fizički invaliditet) autori su željeli istražiti koja je razina 'tehnološke pismenosti' (sposobnosti za svakodnevno korištenje aparatima i ostalim elektroničkim uređajima sa svakodnevnu upotrebu) i motivacije potrebna da bi se stariji korisnik znao i htio koristiti automatom za prodaju karata.

Autori su otkrili da su osobe s nižim stupnjem obrazovanja te pripadnici etničkih manjina oni koji se najmanje služe tehnologijom u svakodnevnom životu i pokazuju niži stupanj 'tehnološke pismenosti'. Također, zanimljiv zaključak do kojega su au-

tori došli jest i da osobe sa nižim stupnjem osobne učinkovitosti pokazuju niži stupanj motivacije za učenje i prihvaćanje novih zadataka, za razliku od onih s višim stupnjem osobne učinkovitosti. Varijabla koja se posebno istakla tijekom istraživanja bila je nesigurnost korsinika za korištenje nove tehnologije.

Većina starijih korisnika, osim slabe motivacije i nedovoljne 'tehnološke pismenosti' izrazila je i osjećaj preplavljenosti informacijama i osjećaj zbunjenosti koji ih je sprečavao da pravilno koriste automat. Mlađa ispitana populacija nije pokazivala nikakvih značajnih problema pri korištenju aparata.

Rezultati istraživanja su pokazali kako je zaista potrebna bolja informacijska organiziranost na samom ekranu aparata, jasnije upute za korištenje aparata (upute u obliku letaka i brošura) te dodatna edukacija starijih korisnika u njihovim domovima. Na taj način, neposredno bi se podigla i motivacija korisnika te bi se to odrazilo na ukupnu 'tehnološku pismenost'.

Treći dio: Younger and Older People Using New Media: A Contrastive Analysis

Treći i zadnji dio ove knjige donosi usporedne analize empirijskih istraživanja provedenih u Nizozemskoj i Finskoj, u korištenju novih

medija (mlada populacija nasuprot starijoj) i sastoji se od tri poglavlja.

Poglavlje 8. (str. 151-170)

‘Buliding Inergenerational Bridges Between Digital Natives and Digital Immigrants: Attitudes, Motivations and Appreciation for Old and New Media’/‘Gradeći Međugeneracijske Mostove Između Digitalnih Domorodaca i Digitalnih Imigranata: Stavovi, Motivacije i Razumijevanje za Stariju populaciju i Nove Medije’/Giuseppe Lugano, Peter Peltonen

Moderna zapadna društva nazvana i ‘informacijska društva’, preplavljena su tehnologijom – internet i mobilni telefoni postali su osnovna sredstva rada, društvenog života i odmora. Mnogi od nas ne mogu zamisliti svoj život bez pogodnosti koje ta tehnologija donosi, a pojam ‘digitalne pismenosti’- pojam koji objašnjava jesmo li i u kojoj mjeri sposobni koristiti tehnološki posredovane informacije, jedan je od najvažnijih pojmova danas.

Autori ovog poglavlja, Lugano i Peltonen, donose empirijsko istraživanje provedeno u Komunikacijskom Kampu u Finskoj, tijekom 2005. godine, s raznolikim rasponom sudionika (namlađi 9, najstariji 65 godina) kojim su željeli

utvrditi razlike u motivaciji za korištenje, percepciji te stavovima o različitim komunikacijskim sredstvima koje danas korsite ‘digitalni imigranti’ i ‘digitalni domoroci’. Podaci su prikupljeni strukturiranim upitnikom, a ukupno je obrađeno njih 52. Pretmet istraživanja bila su različita komunikacijska sredstva- pisana pisma, razglednice, telefonski razgovori, SMS-poruke, IM-poruke, elektroničke poruke, „mailing liste“, internet forumi, blogovi te društvene mreže. Ispitivani su stavovi o sredstvima, prednosti pojedinog sredstva i osobne preferencije ispitanika i to putem specifičnih „tag cloudova“ (engl. tag cloud = oblak za označavanje; skup riječi i asocijacija koje korisnik ima tijekom spomena određenog pojma)

Sasvim očekivano, ‘digitalni imigranti’ i ‘digitalni domoroci’ pokazivali su gotovo jednake rezultate pri spomenu telefonskih poziva, elektroničke pošte, SMS-poruka, blogova, IM-poruka koje su okarakterizirali mahom kao brze, ekonomične, jednostavne za upotrebu. Razlike koje su pokazali bile su u percepciji pisanih pisama i razglednica –dok ih ‘imigranti’ radije koriste zbog osobnijeg načina komunikacije, ‘domoroci’ ih smatraju zastarjelima i sporima i nepouzdanima. Istraživanje je također pokazalo da ‘imigranti’ češće razgovaraju mobilnim telefonima, dok je takva vrsta komunikacije

ekonomski nedostupnija 'domorocima'. Ta se činjenica vrlo lako može protumačiti ekonomskom ovisnošću mladih 'domorodaca'.

.Poglavlje 9. (str. 171-184)

'Age and Internet Skills: Re-thinking the Obvious'/'Dob i Vještine služenja Internetom: Promišljanje Očitog'/Alexander Van Dreusen

Tijekom povijesti, tehnologija je često igrala dominantnu ulogu u definiranju vještina koje su smatrane izuzetno važnima. Onaj koji je znako kako i na koji način koristiti tehnologiju određenog doba, bio je smatran izuzetno važnim članom društva.

Tradicionalne medije karakterizira određena pasivnost korisnika, dok novi mediji stavljaju korisnika u prvi plan. S druge strane tradicionalni mediji zahtjevaju veći mentalni napor korisnika, dok pri korištenju digitalnih medija, korisnik većinom komunicira sa različitim sučeljima.

Vlada mišljenje kako se mlađa populacija ponaša potpuno drugačije pri korištenju interneta od starije-mlađi se korisnici obično karakteriziraju kao sposobniji, samopouzdaniji, češći te imaju manje teškoća pri korištenju. Nasuprot tome, opća percepcija starijih korisnika je da im nedostaje samopouzdanja, vještina i znanja za korištenje modernih teh-

nologija. Autori ovog poglavlja svojim istraživanjem žele odgovoriti na pitanje je li zaista istina da su razlike između ovih korisnika očite samo u razini vještina.

Kako bi ispitao vještine korištenja interneta, autor Van Dreusen proveo je istraživanje na 300 Nizozemaca, kojima je zadao 17 različitih zadataka s područja digitalne pismenosti. Varijable koje je mjerio bile su operativno korištenje interneta, formalno korištenje interneta (snalaženje u navigaciji stranice, korištenje „hiper linkova“..), informacijsko korištenje (vještine povezane sa sadržajem) te strateško korištenje interneta.

Podaci dobiveni ovim dijelom istraživanja pokazuju kako je većina starijih ispitanika (55-80 godina) bila u stanju relativno uspješno riješiti operativne zadatke, no kada se radilo o vještinama povezanim sa sadržajem (pretraživanje specifičnih informacija, definiranje opcija za pretraživanje, definiranje ključnih riječi...), stariji su korisnici pokazali bolje rezultate od svojih mlađih kolega. Van Dreusen zaključuje kako je dob pozitivan činitelj u vještinama pretraživanja internetskih sadržaja. Pri operativnom korištenju interneta, rezultati vezani uz stariju populaciju bili su sasvim očekivani- ispitanici iznad 65 godina pokazali su znatno slabije operativno znanje, pa i velike teškoće, posebno pri rukovanju mišem. Ovi su ispitanici također pokazali izuzetno slabe

formalne vještine korištenja interneta. Zanimljiv je i podatak koji je otkrio Van Dreusen- sve dobne skupine imale su poteškoća u području informacijskog korištenja interneta i pri rukovanju s internet tražilicama. Na području strateškog korištenja internetom, nisu se najbolje snašli niti mlađi niti stariji korisnici, što pokazuje da nisu u stanju koristiti informacije sa interneta za donošenje kvalitetnih odluka i stavova, a imali su teškoća i u fokusiranju na jedan sadržaj, pokazivali su smanjenu pozornost pri kombiniranju različitih izvora informacija. Van Drusen nisku informatičku pismenost starijih korisnika objašnjava činjenicom da su oni odrasli uz jedan sasvim drugi medij - televiziju te da računalni ekran promatraju kao TV ekran na kojem je sve vidljivo i dostupno, dok je korištenje računala i interneta u svojoj biti potpuno drugačije (autor se odnosi na samu arhitekturu web-stranica)

Poglavlje 10. (str.185-202)

‘Getting Access to Website Health Information: Does Age Really Matter?’/‘Pristup Stranicama s Informacijama o Zdravlju: Je li Dob Zaista Važna?’
Eugène Loos, Enid Mante- Meijer

Paradoks sve starijeg društva a ipak sve više digitalnog, zahtijeva od svih sudionika tog društva da se ubrzano prilagode svakodnevnim promjenama. Autori ovog rada, Loos i

Mante-Meijer s pravom se stoga pitaju, može li stariju populaciju smatrati punopravnim članovima društva ‘digitalnih domorodaca’?

Sve je oko nas svakim danom sve više digitalizirano, od izbora proizvoda do osnovnih informacija vezanih za zdravlje i brigu starije populacije. Takav razvojni rizik sve više iz društva isključuje one koji ne žele ili ne znaju upravljati digitalnim medijima. Stoga, želimo li da stariji građani ostanu vazni sudionici našeg društva, moraju im biti dostupne sve njima bitne informacije, posebice one o zdravlju.

Kako bi uvidjeli u na koji način web- dizajneri mogu pomoći starijim korisnicima da ostanu dijelom digitalnog društva, s obzirom na njihove fizičke potrebe i karakteristike u korištenju interneta autori su proveli studiju baziranu na promatranju fizičkih pokreta očiju prilikom korištenja interneta. S obzirom na vrlo mali broj takvih studija provedenih u svijetu, one su ipak donijele neka otkrića: starijim korisnicima potrebno je znatno više vremena kako bi obavili zadatak na internetu (cca 6 min. za razliku od prosječnih 2,5 min). Također, stariji korisnici više čitaju te se slabije koriste tražilicom na određenoj web-stranici (manje koriste „search box“)

Istraživanje Loosa i Mante-Meijerove provedeno je u travnju 2009. godine u Nizozemskoj, na 29 mlađih i isto toliko starijih korisnika,

tijekom 6 dana. Autori su promatrali pokrete očiju tijekom pregledavanja web-stranice nizozemske organizacije za starije (ANBO) te web-stranice Unive, jedne nizozemske osiguravajuće tvrtke. Varijable koje su promatrali autori bile su: učinkovitost izvršavanja zadatka u zadanom vremenu (5 min.), potrebno vrijeme za određeni zadatak i upotreba tražilice na stranici, te kako se korisnici snalaze u navigaciji stranice. Zaključci do kojih su došli promatrajući očne pokrete ispitanika jesu vrlo zanimljivi: stariji korisnici više vremena provedu gledajući sadržaj na stranici, te gledajući duže u navigacijski dio stranice. No, jedna važna činjenica potvrđena je također ovim istraživanjem- generacijske razlike među mladim i starim korisnicima postaju manje i nevažne u odnosu na iskustvo korisnika. Dakle, što je korisnik iskusniji u korištenju interneta, to su razlike u ponašanju neprimjetnije, dob je samo do određene granice ograničavajući faktor u vještinama korištenja interneta, posebice u snalaženju na stranici. Imajući na umu rezultate ovog i sličnih istraživanja, web-dizajneri trebali bi posvetiti više pozornosti arhitekturi sučelja stranica.

Na kraju, autori ove knjige, Eugène Loos, Leslie Haddon i Enid Mante-Meijer, donose zaključke svih poglavlja i napatuk za kreiranje web-stranica za stariju populaciju, govore o „multimodalnoj redundanciji“-spajanju teksta, slike, zvuka i posebnog „softwarea“ koji omogućuje starijim korisnicima lakši pristup željenim informacijama i tako bolju informatičku uključenost u društvo. Digitalna raznolikost ne događa se samo među generacijama već unutar generacija te je stoga ključ – dizajnirati ili oblikovati web-stranice za „dinamičku raznolikost“ „digitalnog spektra“ (Chisnell i Redish; Loos i Mante-Meijer). Autori zaključuju da sva buduća empirijska istraživanja s područja informacijske uključenosti i generacijskog korištenja novih medija moraju biti provedena s konceptom medijske pismenosti na umu (Livigstone, 2004:18) kao ‘sposobnošću da pristupamo, analiziramo, evaluiramo i oblikujemo poruke kroz raznolikost konteksta’.

Knjiga je opremljena i brojnim tabličnim prikazima istraživanja te indexom riječi.

Ivana Kraljić

Željko Rutović: *Digitalni demos*. Podgorica: Grafo Crna Gora, 2011., 436. Str.

U svojoj knjizi "Digitalni demos", Željko Rutović ispituje tamne strane modernog i postmodernog doba. Grafo Crna Gora, Podgorica, 2011., objavila je knjigu Željka Rutovića u kojoj ovaj autor nastavlja svoju misaonu avanturu traganja za smislom i besmisлом ljudske egzistencije, alarmantno zavisne od uspona tehničko-tehnološke civilizacije. Oslonjen na svoja prethodna dela, "Tolerancija i arogancija", "Note populizma", "Slobodan pristup informacijama – teorijsko-praktični aspekti", Rutović kroz brojna ogledna promišljanja temeljno analizira empirijske činjenice materijalnog života čoveka Zapada, a koje su vezane za njegove izbore, postupke, navike, motive i odnos prema različitostima drugih duhovnih tradicija.

Željko Rutović u svojoj knjizi iznosi slutnju da se čovek uveliko otisnuo na neljudski put, da mu je život izmakao, da je nada u njegov povratak sve manja, a da se njegova budućnost može analizirati jedino kroz novouspostavljene društvene mreže. Autor ubedljivo obrazlaže da je najveći problem sa kojim se danas suočavamo taj što je čitava postmodernistička realnost premrežena spektaklima koje konzumiramo, a prema kojima nemamo

nikakav subjektivni, kritički odnos: rijaliti-programi, invazija reklama, proizvodnja straha i ludila.

Tananog senzibiliteta, a sa istraživačkom znatiželjom, Rutović raščlanjuje sintagmu «*javno je novo privatno*», na promenu temporalnosti (užurbanost kao postulat), izmeštanje značenjskog središta, problematizovanje pitanja identiteta i smisla čovekovog bitisanja.

Digitalni demos bez mogućnosti da oseti krivicu nema ni svest, a kamoli samosvest, pati od pomanjkanja stvarnog dijaloga i kritičke percepcije. Autor ove ekspresivno-upozoravajuće knjige svojim pisanjem želi da nas ubedi u to da jedino vredi, kroz emociju, duh i telo, kroz sveobuhvatnost i samo središte bića, analizirati prostačku jednostavnost i izopačenost našeg sveta. Time on virtuelnom svetu laži, koji sve više upada u solipsizam i kome čovek više nije ni potreban, daje još jednu jedinu mogućnost da se, kroz povratak na razumske logičke postulate, preispita i pokuša da razotkrije svoju isfabrikovanu »realnu realnost«.

Knjiga Željka Rutovića „Digitalni demos“ je precizna dijagnoza trenutka u kome se nalazi civilizacija koja dobija protezu, ali gubi

čovaka. Digitalni prostori dijaloga, zavodljivost virtuelnog druženja sa idealnim, zamišljenim prijateljima kreira kulturološke, ekonomske, socijalno-komunikativne paradigme koje odolevaju svim dosadašnjim, prevazilazeći ih i rušeći svekolike okvire: klasne, nacionalne, verske...

Koliko smo daleko od starih romantičnih vremena, toplog ljudskog dijaloga, nežnog dodira, treme pred

umetničkim delom, groznice pu-
tovanja po svetu, rukovanja, nedelnog
ručka u krugu porodice, čitanja knjiga
i rečitih pogleda *tet a tet*, ostaje da se
istražije. No, jedno je sigurno, ovakav
istraživački poduhvat će biti lakši i ra-
zumljiviji uz knjigu *Digitalni demos*,
svakom onom koji se upusti u avan-
turu upitanosti o smislu i karakteru
»postmodernog sveta«.

Dr. Mileva Pavlović

The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom, University of Gothenburg: Youth have their say on Internet Governance – Nordic youth forum at EuroDIG Stockholm, June 2012., 63 str.

1997., Nordijski informacijski Centar za medijska i komunikacijska istraživanja pri Sveučilištu Gothenburg u Švedskoj, osnovao je Internacionalni Zavod za djecu, mladež i medije. Cilj osnivanja ovog Zavoda bio je podizanje svijesti o djeci, mladima i medijima kako bi se osigurala baza za relevantno donošenje odluka, te kako bi se povećala medijska pismenost djece i mladeži.

Po prvi puta, zahvaljujući nordijskoj inicijativi, mladež je predstavljena u jednoj konstruktivnoj raspravi, zahtjevajući više integriteta i privatnosti na Internetu. Mladi ljudi u Norveškim zemljama, jedni su od najvećih svjetskih konzume-

nata Interneta i pokazali su veliku zabrinutost oko pitanja integriteta, privatnosti i cenzure na Internetu. Još jedno važno pitanje za njih je i obrazovanje; za mlade i za starije, kako bi se svi mogli uključiti u novo, digitalno društvo.

Njihova mišljenja predstavljena su ovoj knjizi čiji je cilj bio okupiti mlade iz svih norveških zemalja – Danske, Finske, Islanda, Norveške i Švedske kako bi razgovarali o budućnosti Interneta s naglaskom na pitanja poput otvorenosti, različitosti i ljudskih prava.

Knjiga se proteže na 63 stranice i dijeli se na 12 manjih poglavlja. U uvodnom dijelu knjige govori se o

potrebi mladih za sudjelovanjem na internacionalnim forumima o korištenju Interneta, te o tome kako su do sad s njim većinom bili isključeni, iako upravo mladi često provode najviše vremena on-line. Uvodni dio nam također donosi rezultate istraživanja provedenog među 25 europskih zemalja iz kojeg se vidi da iako je televizija i dalje najpopularniji medij, u Norveškim zemljama Internet je preuzeo tu ulogu među mladima.

Drugi dio knjige donosi nam govor kraljice Švedske, Silvie na skupštini EuroDIG-a u Stockholmu, održanoj 15. lipnja 2012., u kojem je istaknula kako digitalni mediji zauzimaju sve važniju ulogu u životu mladih ljudi, te kako odrasli polako gube uvid u taj dio života svoje djece, pa je upravo zbog toga suradnju između mladih i odraslih istaknula kao najvažniju pri povećanju medijske pismenosti.

Potom je u knjizi predstavljena jedna od sudionica foruma, mlada Švedanka Olivia Gisle, koja je podijelila svoja iskustva. Cijeli projekt ocijenila je kao pozitivan, te je kao najvažniju stvar istaknula raspravu o jednostavnijem i lakšem korištenju Interneta, pri čemu se osvrnula na Internet piratstvo te „uvjete korištenja“ – koje danas morate prihvatiti na većini internetskih stranica, a mladi ih uopće ne čitaju jer su prekomplikirani.

Osim s Oliviom, u knjizi možemo pronaći intervju s još nekolicinom

mladih ljudi na forumu EuroDIG. Manje više svi to ocjenjuju kao pozitivno iskustvo, te im je drago što su se složili oko tri teme koje smatraju najvažnijima na Internetu danas, ali i za ubuduće, a to su; edukacija, integritet i „lakoća korištenja“.

Nordijska mladež zaključila je kako je edukacija važna jer može izvrsno poslužiti kao prevencija rizika: „Sigurnost dolazi kroz znanje, i zato je edukacija (o Internetu) tako važna tema za nas“. Smatraju da škole trebaju osigurati veći stupanj edukacije o sigurnosti na internetu i o tome kako se ponašati on-line. Za djecu čiji roditelji ne koriste Internet, škola može postati vrlo važno mjesto za edukaciju.

Za kraj, mladi zaključuju kako je povećanje medijske i informacijske pismenosti odgovor na većinu današnjih problema vezanih za upotrebu Interneta i digitalnu kulturu i nove medije općenito. Pri tome se misli na podjednako povećanje medijske pismenosti kod mladih, ali i kod starijih korisnika.

Roditelji trebaju znati kako razgovarati s vlastitom djecom o Internetu, te kako ih zaštititi od nepoželjnih sadržaja na istome, škole trebaju naučiti mlade kako kritički razmišljati, a političari trebaju shvatiti da je Internet postao ogroman dio života većine ljudi, te da sad imaju priliku obrazovati mladež

o tome kako sigurno „surfati“ – to su zaključci ove knjige koja može poslužiti djeci koja se tek upoznaju s Internetom, mladima koji su najčešća žrtva one negativne strane Interneta, ali i odraslima.

Knjiga posebno može poslužiti roditeljima, te onima koji rade s dje-

com, bilo kao učitelji ili na neki drugi način, jer donosi savjete o tome kako pravilno komunicirati s njima, te kako im omogućiti da iskoriste ono najbolje od Interneta, te se zaštite od onoga što bi im moglo na bilo koji način štetiti.

Renata Vučinović